

ПРОЕКТИРАНЕ НА РИЗА – ОСНОВЕН ЕЛЕМЕНТ ОТ СЪВРЕМЕННАТА ЖЕНСКА СТИЛИЗИРАНА НАРОДНА НОСИЯ

Маргарет Сивова, Васил Ганев

АНОТАЦИЯ: Разработката разглежда процеса на проектиране на женската риза - основна съставна част на българската народна носия. Предложена е съвременна методика за конструиране на стилизирана риза в свободен силует с приложение на CAD система при оформяне на конструкторската документация на авторския модел. Моделирането е извършено съобразно практическите манипулации за конструктивно моделиране: трансформиране на свивките; конично разширение на детайлите; изменение на формата и размерите на вратната извивка, раменната област и ръкавната извивка. Разработката се базира на БДС 8371-89. Дизайнерският проект е изпълнен в материал.

КЛЮЧОВИ ДУМИ: национално облекло, стилизирана народна носия, женска риза, CAD система.

DESIGNING A SHIRT - A KEY ELEMENT OF MODERN WOMEN'S STYLIZED NATIONAL COSTUME

Margaret Sivova, Vasil Ganey

ABSTRACT: The development examines the process of designing women's shirt - a main component of the Bulgarian national costume. A modern methodology is proposed for constructing a stylized shirt in a free silhouette with the application of a CAD system when creating the designer's documentation of the author's model. The modeling was carried out according to the practical manipulations for constructive modeling: transforming the folds; conical expansion of details; change in the shape and dimensions of the neck curve, the shoulder area and the sleeve curve. The development is based on BDS 8371-89. The design project is implemented in material.

KEYWORDS: national clothing, stylized national costume, women's shirt, CAD system.

ВЪВЕДЕНИЕ

Автентичната женска носия – сукманена, саяна, еднопрестилчена и двупрестилчена, е белег за самородния талант на българката, за стремежа ѝ към хармония и красота и е непрестанен източник за творческо вдъхновение в нашето съвремие. Нестихващият интерес към народните носии предполага творчески подход в интерпретиране на традиционните технологии за изработване на облеклата, включително и прилагане на съвременни методики за конструирането им.

Предмет на разглеждане в разработката е женската риза, която представлява основна съставна част на българската народна носия. Според кройката на ризата и външното художествено оформяне тя бива два главни вида – права (туникообразна) и бърчанка (основно при двупрестилчената носия). Изработва се от памучно, ленено, конопено или копринено платно [3].

При туникообразната риза (Фигура 1, а) ръкавите са широки, без маншети, с пришити бели дантели по краищата, с богата декорация по полите, пазвата, долния край на ръкавите [2, 4].

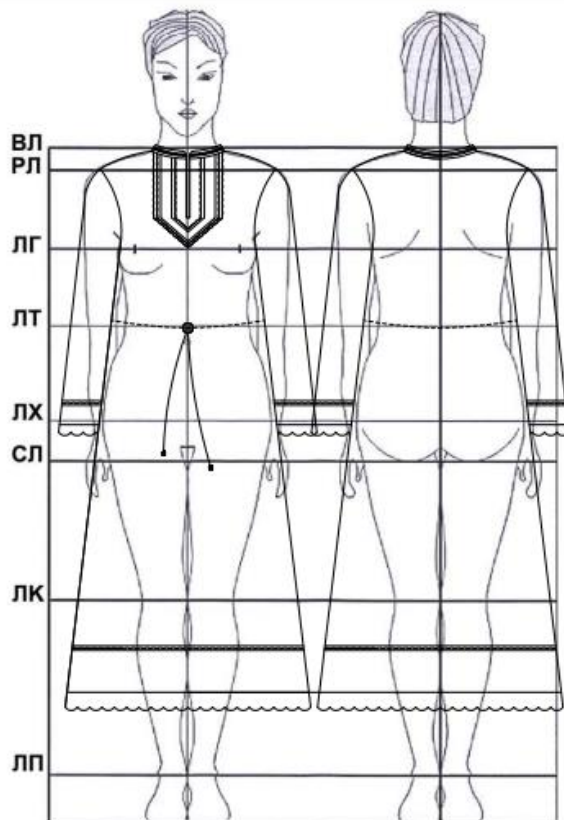
Бърчанката (Фигура 1, б) е с раменни вставки и характерен набор около отвора за врата и по края на ръкавите [2, 4].

Фигура 1 Видове ризи

ДИЗАЙНЕРСКИ ПРОЕКТ

Обект на проектиране е авторска стилизирана дамска риза Модел 1, представена чрез техническо описание и техническа скица на Фигура 2. Моделът е подходящ за използване в ролята на основна съставна част от сценичен костюм сред любителите на народни танци.

Фигура 2 Техническа скица на дамска риза Модел 1

Техническо описание на Модел 1:

Стилизирана женска риза, изработена от бял памучен кенар, с дължина до линия на пресеца, в свободен силует. Предната част и гърбът са с трапецовидна форма, получена посредством коничното разширение на детайлите чрез затваряне на раменните свивки. Деколтето е оформено около врата, с централен разрез по линията на предната среда. Яката е столче.

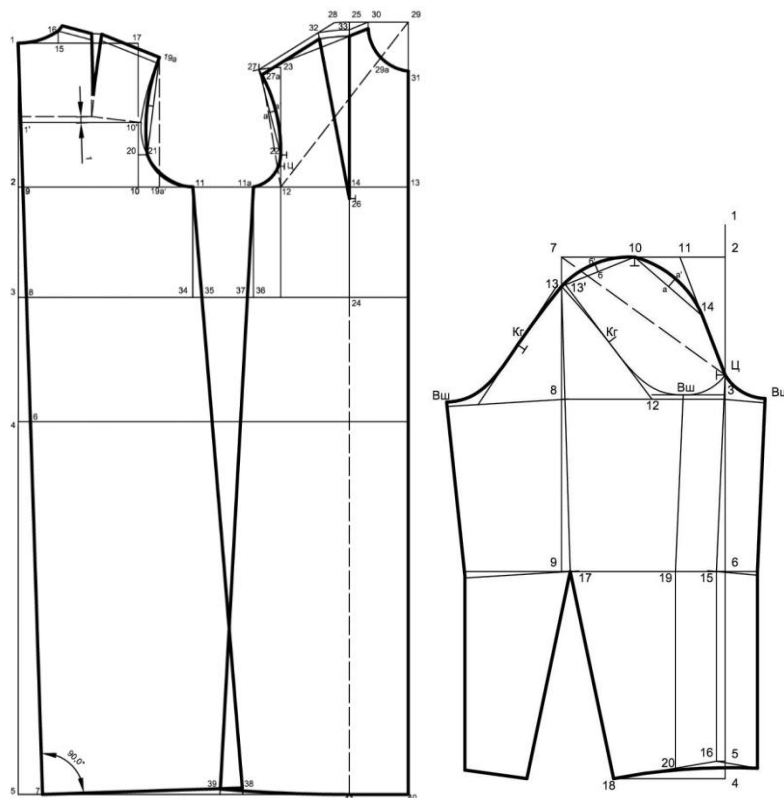
Ръкавът е тип „камбана“, дълъг, прикачен, едношевен.

Талията е пристегната със свободно стоящ колан-плитка, изработен от вълна в три цвята – бяло, червено и черно.

По линия на дължината на ризата и ръкава е прикачена широка бяла памучна дантела и сатенирана лента в червено, върху която е пришит ширит зиг-заг в бяло. Богато декорирана е пазвата, където са използвани ширит тип шевица 25 mm с растителни орнаменти и ширит зиг-заг в червено.

ИЗБОР НА КОНСТРУКТИВНА ОСНОВА

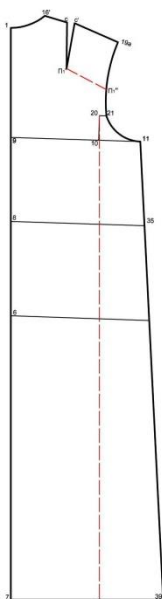
За базова конструктивна основа (Фигура 3) е избрана изходна моделна конструкция на дамска риза в прав силует от Фигура 4 на [5], разработена за стандартен типоразмер 164-92-100 по обмерни данни съгласно БДС 8371-89 [1], с приети прибавки за свобода към полуобиколката на гърдите – трета - $5,0 \div 8,0$ cm (7,0 cm).

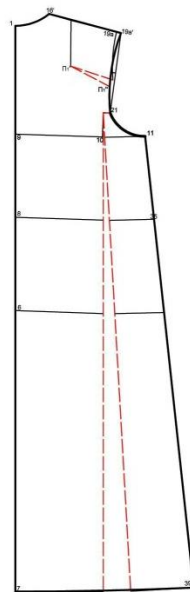
Фигура 3 Базова конструкция /БК/ на дамска риза с едношевен ръкав

А/ Преобразуване на БК на дамска риза в изходна моделна конструкция /ИМК/

На Фигури 4 и 6 с пунктирни линии са посочени местата, в които по метода на срязването се извършени необходимите корекции в БК на дамската риза от Фигура 3, за да се получи ИМК, върху чиято основа се моделира Модел 1.

Фигура 4 Подготвителен етап

Фигура 5 Преобразуване на гърба в ИМК

1. Преобразуване Гръб

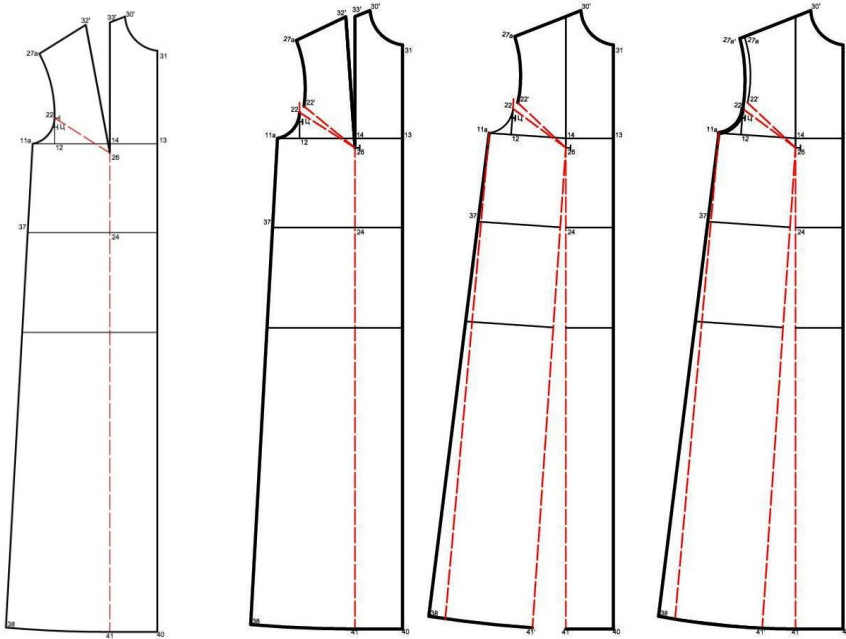
(Фигура 5):

Секторът $\Pi_1'-\Pi_1''-19a-c'$ се завърта по посока обратна на часовниковата стрелка с център на въртене т. Π_1' и линия на срязване $\Pi_1'-\Pi_1''$.

Секторът $20-7'-39-11-21-20$ се завърта по посока обратна на часовниковата стрелка с център на въртене т. 20 и линия на срязване $20-7'$.

По продължението на раменната линия се нанася $19a-19a' = 1,0$ см.

Ръкавната извивка се оформя с гладка крива.

Фигура 6

а)

б)

в)

Фигура 7 Преобразуване на предната част в ИМК

Подготвителен
етап

2. Преобразуване Предна част (Фигура 7):

Секторът $26-22-27a-32'$ се завърта по посока на часовниковата стрелка с център на въртене т. 26 и линия на срязване $26-22$, така че $\uparrow 22-22' = 2,0$ cm (Фигура 7, а).

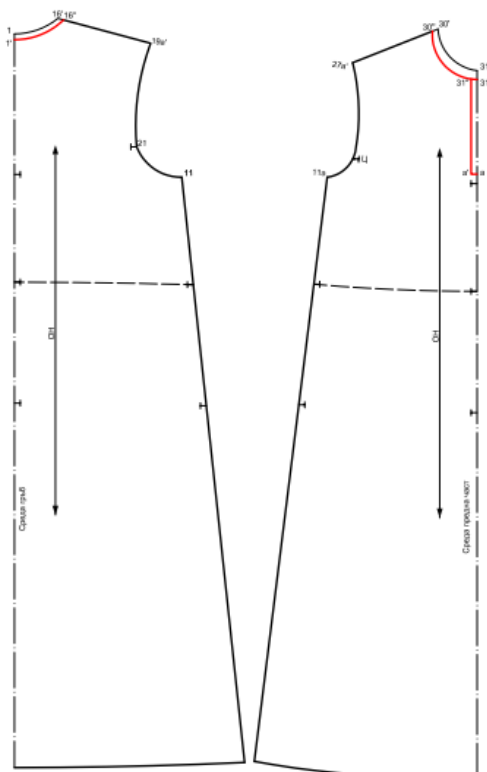
Остатъчната раменна свивка $32'-26-33'$ се трансформира по линия $26-41$ (Фигура 7, б).

По продължението на раменната линия се нанася $27a-27a' = 1,0$ cm (Фигура 7, в).

Ръкавната извивка се оформя с гладка крива.

Линията на дължината се оформя с гладка крива (Фигура 7, в).

МОДЕЛИРАНЕ

Фигура 8 Моделиране на гръб и предна част

А/ Моделиране на женска риза Модел 1 (Фигура 8)

Вратната извивка гръб се удълбочава, така че $\downarrow 1-1' = 1,0$ cm и $\rightarrow 16'-16'' = 1,0$ cm.

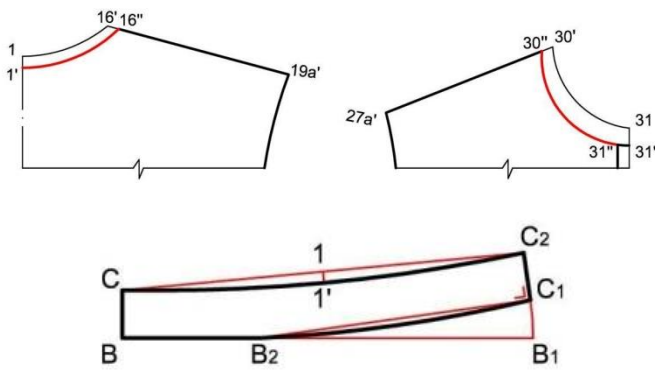
Вратната извивка предна част се удълбочава, така че $\downarrow 31-31' = 1,5$ cm и $\leftarrow 30'-30'' = 1,0$ cm.

Новополучената вратна линия се оформя с гладки криви.

Разрезът за закопчаване се оформя между точки $31'$ и a , $\downarrow 31-a = 16,0$ cm.

Технологично този разрез се обработва с филетки.

Необходимият детайл за филетка $31'-a-a'-31''$ представлява правоъгълник с размери ширина $1,0$ cm и дължина $16,0$ cm.

Фигура 9 Моделиране на яка-столче

**Б/ Моделиране на яка-столче за риза
Модел 1 (Фигура 9)**

$$\rightarrow B-B_1 = L_{\text{вр.изв.гръб}} + L_{\text{вр.изв.пр.ч.}} = 1'-16' + 30''-31'' = 20,6 \text{ cm}$$

$$\rightarrow B-B_2 = \frac{1}{3} B-B_1$$

$$\uparrow B-C = 2,5 \text{ cm}$$

С център т.В и радиус В₂-В₁ се построява дъга, по която се нанася В₁-С₁ = В-С - 0,5 = 2,0 cm

В₂-С₁ – права линия

С₁-С₂ ⊥ С₁-В₂ и С₁-С₂ = 2,5 cm

С-С₂ – права линия

1-1' ⊥ С-С₂ и 1-1' = 0,5 cm

В/ Моделиране на ръкав за риза Модел 1

За Фигура 10:

С прави линии се съединяват:

т.В_ш и т.19^с, т.19^с и т. 20^с

т.В_ш и т.19', т.19' и т.20'

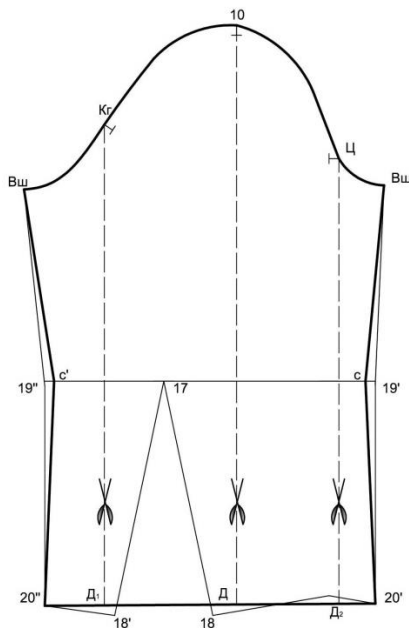
20' - 20^с – права, определяща линията на дължината

През т.Ц, т.10 и т.К_г се прекарват вертикални прави, до пресичане на линия на дължината 20' - 20^с.

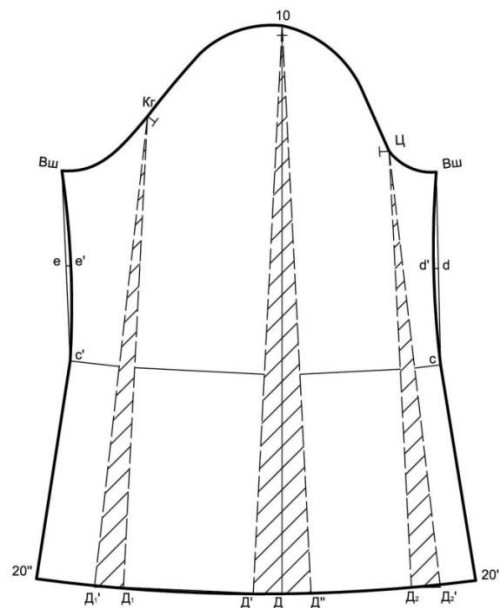
Линии К_г – Д₁, 10 – Д и Ц – Д₂ → линии на срязване за последващо конично отваряне на ръкава.

$$\rightarrow 19^c - c' = 1,0 \text{ cm.}$$

$$\leftarrow 19' - c = 1,0 \text{ cm.}$$

Фигура 10 Моделиране на ръкав за риза Модел 1 (етап първи)

Фигура 11 Окончателен вид на ръкав за риза за Модел 1

За Фигура 11:

С център т.10 и радиус $10 - D$ се завъртат:

а) сектор $10 - D - 20'' - c' - B_{III} - 10$ – по посока на часовниковата стрелка на разстояние $D - D' = 3,0$ см.

б) сектор $10 - D - 20' - c - B_{III} - 10$ – по посока обратно на часовниковата стрелка на разстояние $D - D'' = 3,0$ см.

2) С център т.К_Г и радиус $K_G - D_1$ се завърта сектора $K_G - D_1 - 20'' - c' - B_{III}$ по посока на часовниковата стрелка на разстояние $D_1 - D_1' = 3,0$ см.

3) С център т.Ц и радиус $C - D_2$ се завърта сектора $C - D_2 - 20' - c - B_{III}$ по посока обратно на часовниковата стрелка на разстояние $D_2 - D_2' = 3,0$ см.

4) Линията на дължината се оформя с гладка крива между точките $20''$, D и $20'$.

На Фигура 12 е представени изработеният от материал дизайнерски проект на женска риза Модел 1.

Фигура 12 Дизайнерски проект, реализиран в материал

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Стилизираната фолклорна риза отразява художествените търсения на авторите по отношение на придаване на сценичност, лекота и яркост на изделието като са запазени характерните форми и детайли на традиционната риза от Тракийската фолклорна област.

Предложената в разработката изходна моделна конструкция успешно може да бъде използвана в качеството на базова при проектиране на стилизирани ризи в национален стил.

БИБЛИОГРАФИЯ

- [1] БДС 8371-89, (1989), *Облекло шевно. Типови фигури за жени и техните размерни признаци.*
- [2] Вакарелски, Хр., Д. Иванов, (1942), *История на облеклото, София.*
- [3] Велева, М., (1963), *Българската двупрестилчена носия, БАН, София.*
- [4] Велева, М., (1950), *Български народни носии и шевици, БАН, Наука и изкуство, София.*
- [5] Сивова М., Ст. Димитрова, (2020), *Дизайн и конструиране на адаптирана народна носия, Сп. Известия на Съюза на учените-Сливен, том 35 (2), с. 99-104, ISSN: 1311-2864.*

Автори:

доц. д-р инж. Маргарет Сивова
Технически университет - София, Колеж – Сливен
e-mail: margaretsivova@mail.ru

Васил Ганев
Технически университет – София, ФПМИ
Студент от специалност "Информатика и софтуерни науки", ОКС „Бакалавър“
e-mail: vgan3v@gmail.com